

کتابشناسی طریقت نقشبندیه در قرن نهم

پدیدآورده (ها) : حضرتی، حسن

ادبیات و زبانها :: نامه پارسی :: زمستان 1375 - شماره 3
از 307 تا 316

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/659308>

دانلود شده توسط : سیدشهاب الدین شریفی

تاریخ دانلود : 03/03/1397

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

www.noormags.ir

کتابشناسی طریقت نقشبندیه در قرن نهم

حسن حضرتی

(عضو هیأت علمی مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم)

سلسله نقشبندیه از معروفترین طریقتهای متصوفه در قرن نهم هجری در ایران است، اما حوزه نفوذ و قدرت معنوی آن تنها محدود به ایران و محدوده زمانی قرن نهم نیست، بلکه از ایالت چینی هانسو گرفته تا آسیای صغیر و آسیای میانه نیز انتشار یافته بوده است.

اگرچه این سلسله را منسوب به خواجه بهاءالدین محمد نقشبند بخارایی (۷۱۷ تا ۷۹۱ ه.ق) می‌دانند، ولی بهاءالدین را بنیانگذار و مؤسس آن سلسله نمی‌توان شمرد. طریقه او به حقیقت دنباله طریقت "خواجگان"^۱ است که بنیانگذار آن را خواجه عبدالخالق غجدوانی (م ۵۷۵ ه.ق) می‌دانند. خواجه بهاءالدین که از جانشینان خواجه غجدوانی تعلیم یافته بود، محیی و مصلح طریقت خواجگان شد و طریقت نقشبندی آمیخته‌ای شد از تعالیم غجدوانی و بهاءالدین نقشبند.

هر چند که طریقت موردنظر، محدود به قرن نهم و منطقه ماوراءالنهر نمی‌شود، اما آنچه در کتابشناسی حاضر می‌آید، تنها منابع مربوط به نقشبندیه در آن قرن است. صاحب کتاب انوارالقدسیه به نقل از کتاب بهجة السنیه می‌نویسد که القاب و اسامی

۱. طریقت نقشبندیه از زمان خواجه عبدالخالق غجدوانی تا زمان بهاءالدین نقشبند به نام طریقت «خواجگانیه» معروف بوده است و توضیح این مطالب در صفحات بعد می‌آید.

این سلسله به اختلاف قرون و اعصار تغییر می‌کند، و در هر دوره و زمانی به نام یکی از مشایخ بزرگ و صاحب‌نظر که وجود و اندیشه او در رونق و اعتلای این طریقه اثری عظیم داشته نامگذاری شده است به این شرح:

۱. از عهد ابوبکر خلیفه اول، که مبدأ و اساس این سلسله شناخته شده است، تا زمان سلطان‌العارفین طیفور بن عیسی بن آدم ابویزید بسطامی در قرن سوم به نام صدیقیه^۲ است.
  ۲. از زمان طیفور بن عیسی بن آدم بایزید بسطامی تا زمان خواجه عبدالخالق غجدوانی به اعتبار نام بایزید بسطامی "طیفوریه" نام دارد.
  ۳. از عهد شیخ‌المشایخ خواجه عبدالخالق غجدوانی که سر حلقه سلسله خواجهگان است تا عهد خواجه بهاء‌الدین محمد نقشبند بخارایی بر آنان "خواجهگان" و "خواجهگانیه" نام نهاده‌اند؛
  ۴. از زمان خواجه بهاء‌الدین محمد نقشبند تا عهد خواجه ناصرالدین عییدالله احرار، که نیمه دوم قرن نهم است به نام "نقشبندیه" معروف است؛
  ۵. از عهد ناصرالدین عییدالله احرار تا زمان امام ریانی شیخ احمد الفاروقی به نام نقشبندیه و "احراریه" موسوم است^۳؛
  ۶. از زمان شیخ احمد فاروقی ملقب به مجدد الف ثانی - مصلح این فرقه در آغاز هزاره دوم - هجری تا عهد شمس‌الدین حبیب‌الله جان جانان مظهر، موسوم به "مجددیه" است؛
  ۷. از عهد شمس‌الدین جان جانان مظهر تا زمان مولانا ضیاء‌الدین خالد به نام مجددیه و "مظهریه" است و بعد از این عهد به نام "خالدیه" نیز گفته می‌شود.^۴
- اینکه مؤلفان متأخر نقشبندی آغاز این طریقه را از زمان ابوبکر صدیق گرفته‌اند و

۲. مدرس چهاردهی معتقد است که این سلسله از زمان شیخ احمد فاروقی سرهندی مُجدد الف ثانی (۹۷۱ تا ۱۰۳۲ هـ.ق) معروف به «احراریه» بوده است، سلسله‌های صوفیه ایران، انتشارات بتونک، ۱۳۶۰، ص ۶۴) این نظریه استناد آنچه در بالا آورده شد، اشتباه می‌نماید.

۳. انوارالقدسیه، چاپ مصر، ص ۶، به نقل از واعظ کاشفی، رشحات عین‌الحیات، ۳۷/۱؛ صلاح بن مبارک بخاری؛ انیس الطالبین وهداة السالکین، مصحح ابراهیم صاری اغلی (رساله دکتری) ص ۲۵؛ محمد‌الخانی: البهجة السنیة من آداب الطریقه النقشبندیة، ج مصر، ص ۱۰؛

Selck Eraydin, *Tasavvuf ve Tarikatler*, P. 436.

گفته‌اند که این سلسله از زمان ابوبکر معروف به "صدیقیه"^۴ بوده است، ساختگی می‌نماید، زیرا که در عهد خلفای راشدین و دوره تابعین و حتی تبع تابعین تصوّفی بدین کیفیت وجود نداشته و سلسله‌ای و طریقتی بدین گونه نبوده است که لازم باشد نامی بر آن نهند.^۵

در وجه تسمیه نام "نقشبند" نظریات مختلف ارائه شده است که می‌توان آنها را به سه دسته تقسیم کرد:

الف) دسته‌ای بر این اعتقادند که نقشبند نام قریه‌ای است در نزدیکی بخارا، و چون شیخ بهاء‌الدین نقشبند از آنجا بوده است، لهذا بدین اسم مشهور شده است، مانند سلسله چشتیه که مروّج آن خواجه احمد بوده از قریه چشت، و آن طریقه به نام وی شهرت یافته است.^۶

ب) برخی دیگر را نظر بر این است که خواجه بهاء‌الدین نقشبند از کثرت ذکر به مرتبه‌ای رسیده بود که ذکر تهلیل در قلب وی نقش بسته بود، لاجرم مشهور به نقشبند گردید. چنانچه یکی از بزرگان ایشان به این موضوع اشاره کرده است:

«ای برادر در طریق نقشبند ذکر حق را در دل خود نقش بند»^۷

۳۰۹

ج) گروهی دیگر بر این عقیده‌اند که: خواجه بهاء‌الدین (نقشبند) و پدر او به نقشبندی و کمخابانی اشتغال داشته‌اند، خطاب نقشبند به او و تسمیه سلسله به نقشبندیه نیز علی‌الظاهر به نسبت حرفه و شغل این خواجه بزرگ بوده است.^۸

ادعای دسته نخست درست نیست زیرا که گذشته از اینکه مولد و مدفن خواجه بهاء‌الدین به عقیده و اجماع محققان و صاحبان تذکره، قریه قصر عارفان در یک فرسخی بخارا است^۹، اولاً دهی به نام "نقشبند" در اطراف بخارا وجود نداشته است و هیچ‌کس

۴. ر. ک. به: منابع مندرج در یادداشت قبل.

۵. محمدپارسا، همان، مقدمه مصحح، ص ۲۹.

۶. ر. ک: احمدبن مصطفی، طاشکبری زاده، الشقایق النعمانیة فی علماء دولة العثمانيه استانبول، ص ۸؛ زین‌العابدین شیروانی، بستان السیاحه، تهران، ص ۶۲۰؛ معصومعلی شاه نایب‌الصدر شیرازی، طریق‌الحقایق، تهران، ۳۵۱/۲؛ و مدخل "Nakshband" در دایرة‌المعارف اسلام.

۷. محمدامین کردی: تنویرالقلوب فی معامله علام‌الغیوب، قاهره، ص ۵۳۹؛ معصومعلی شاه همان‌جا؛

Islam Ansiklopedisi, Istanbul. IXI 52-54.

۸. حافظ حسین ابن‌الکربلائی، روضات‌الجنات و جنّات‌الجنان، تهران، ۵۸۰/۲

۹. واعظ کاشفی، رشحات، ۳۷/۱.

نامی از چنان جایی نبرده است. دوّم اینکه لقب بهاء‌الدین "نقشبند" است نه "نقشبندی" که منسوب باشد به نقشبند، و لذا قیاس آن با احمد چشتی، قیاس مع الفارق است. در مورد ادعای گروه دوّم باید گفت که: آنچه با توجه به نامگذاری طریقه‌های صوفیه در قرن هشتم و نهم روشن است این است که نام بیشتر طریقه‌های صوفیه براساس نام مؤسس سلسله یا نام بزرگترین شیخ و پیر آن علم شده است.^{۱۰} و به ندرت بر پایه چگونگی سیر و سلوک موضوع در طریقه‌ای مخصوص؛ و اگر این نظریه گروه دوّم را بپذیریم، طریقه نقشبندی از نوادر سلسله‌هایی است که بر پایه یکی از اصول اعتقادی و یا یکی از پسندهای فکری مؤسس این سلسله شهرت یافته است. اما از این وجه تسمیه چنین برمی آید که بهاء‌الدین پس از درآمدن به طریقت و رسیدن به مقاماتی بدان ملقب شده است، و حال آنکه یقیناً "نقشبند" از آغاز لقب او (و شاید خاندانش) بوده است.^{۱۱} با توجه به اینکه اکثر مشایخ نقشبندی قبل از بهاء‌الدین هم صاحب حرفه و شغل خاصی بوده‌اند، صحّت و درستی این نظریه افزایش می‌یابد. معه‌ذا، اگرچه به علت دسترس نداشتن به تمامی منابع در این زمینه، ادعای دسته دوّم را به ضرر قاطع نمی‌توان رد کرد، ولی ادعای دسته سوّم را قوی‌تر و محکم‌تر می‌دانیم.

اصول طریقه نقشبندی بر یازده کلمه است. این یازده کلمه فارسی که به همین شکل و صورت در متون عربی و ترکی نیز به کار رفته‌اند، عبارتند از: هوش دردم، نظر بر قدم، سفر در وطن، خلوت در انجمن، یاد کرد، بازگشت، نگاهداشت، یادداشت، وقوف عددی، وقوف و زمانی و وقوف قلبی.

هشت کلمه نخستین از خواجه عبدالخالق غجدوانی است و سه کلمه آخرین (وقوفهای عددی و زمانی و قلبی) را خواجه بهاء‌الدین نقشبند افزوده است.^{۱۲} در تعریف این فرقه سنی مذهب در منابع نقشبندیه آنچه بیشتر از هر چیز جلب توجه می‌کند، اهمیتی است که مشایخ این فرقه به تبعیت از شریعت و سنت قایل شده‌اند: - بهاء‌الدین نقشبند گوید: "طریقه ما از نوادر است، هروة الوثقی است. چنگ در ذیل

۱۰. همانند: نعمت‌اللهیه، منسوب به شاه نعمت‌الله ولی؛ بکتاشیه، منسوب به حاجی بکتاش؛ قادریه،

منسوب به شیخ عبدالقادر گیلانی؛ مولویه، منسوب به جلال‌الدین مولوی...

۱۱. خواجه محمدپارسا، همان، مقدمه مصحح، ص ۴۶.

۱۲. در مورد اصول این فرقه، احمد طاهری عراقی در مقدمه‌ای که بر کتاب قدسیه خواجه محمد پارسا نوشته، به‌طور مفصل و با استفاده از منابع معتبر در این زمینه قلمفرسایی کرده است (برای اطلاع بیشتر رک به: مقدمه مصحح، ص ۵۴ تا ۶۲).

متابعت سنت مصطفی (صلعم) زده ایم و اقتدا به آثار صحابه کرام او (رضی) نموده." ۱۳ - عبدالرحمان جامی آورده است که: "طریقه ایشان [نقشبندیان] اعتقاد اهل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت و اتباع سنن سید المرسلین (ص) و دوام عبودیت که عبارت است از دوام آگاهی به حق - سبحانه - بی مزاحمت شعور به وجود غیری." ۱۴ - محمد بن سلیمان البغدادی در تعریفی جامع از این فرقه آورده است که: "إنَّ الطریقة النقشبندیة، طریقه الصحابة الكرام (رض) باقیة علی اصلها لم یزیدوا ولم ینقصوا وهی عبارة" عن دوام العبودیه ظاهراً و باطناً بکمال الاتزام بالسنة والعزیمة، و تمام اجتناب البدعة والرخصة فی جمیع الحركات والسکنات من عادات و معاملات مع دوام الحضور مع الله - تعالی - علی طریق الذهول والاستهلاک." ۱۵

آنچه از این تعریفها برمی آید این است که همه مشایخ متفقاً گفته اند که: رکن رکنی طریقه نقشبندی التزام به شریعت است و اتباع سنت. در کلمات بهاء الدین نقشبند و دیگر پیشوایان این طریقه، جای جای بدین معنی اشاراتی می یابیم. از بهاء الدین پرسیدند: "شما را به چه توان یافت؟ فرمودند به تشریح" ۱۶ و همو گفته است: "مسلمانی و انقیاد احکام و رعایت عمل تقوی به عزیمت و دور بودن از رخصتها، به قدر قوت همه نور و صفا و رحمت است و واسطه وصول به درجات ولایت است." ۱۷

اکنون کتابشناسی این فرقه ها را فهرست وار می آوریم:

۳۱۱

فارسی

- ابن الکربلائی، حافظ حسین، روضات الجنان و جنات الجنان، تصحیح و تعلیق: جعفر سلطان القرائی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۹.
- ابن بزاز، صفوة الصفا، بمبئی، ۱۲۳۹ [ه.ق].
- ابن عربشاه، عجایب المقدور فی نوائب تیمور، ترجمه محمد علی نجاتی، با عنوان زندگی شگفت آور تیمور، ج ۴، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۰.

۱۳. همان منبع، ص ۴۷.

۱۴. عبدالرحمان جامی، نجات الانس... تهران، ۳۷۸.

۱۵. همان ص ۴۱۳.

۱۶. الحدیقة الندیة، ص ۱۴، به نقل از محمدپارسا، همان، مقدمه مصحح، ص ۵۲.

۱۷. صلاح بن مبارک بخاری، همان اثر، ص ۲۸.

- اسقراری، معین‌الدین محمد زمجی، *روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات*، مصحح: سید محمد کاظم امام، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۲۸.

- اصیل‌الدین عبدالله واعظ، *مقصد الاقبال و مرصد الآمال خاقانیه*، به کوشش مایل هروی، تهران، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۱.

- امیر محمود بن میرضیاء‌الدین، *مقامات حضرت خواجه نقشبند*، بخارا، مطبع فارابی، ۱۳۲۷ ه.ق.

- باخرزی، عبدالواسع، *مقامات جامی*، مقدمه و تصحیح: نجیب مایل هروی، تهران، نشرنی، ۱۳۷۱.

- بارتولد، و. و، *الف بیگ و زمان وی*، ترجمه حسین احمد پور، انتشارات کتابفروشی چهر، بی تا.

- بار تولد، و. و، *زندگی سیاسی میرعلیشیرنوائی*، ترجمه پوهاند میرحسین شاه، کابل، نشر کرده تاریخ تولد (انجمن تاریخ) دلو ۱۳۴۶.

- بار تولد، و. و، *فرهنگ و تمدن مسلمانان*، ترجمه علی اکبر دیانت، تبریز، نشر ابن سینا، ۱۳۳۷.

- بوزنجردی همدانی، یوسف، *رتبه الحیات*، مصحح، محمد امین ریاحی، تهران، انتشارات توس، ۱۳۶۲. مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

- پارسا بخارائی، محمد، *فصل الخطاب*، نسخه عکسی، دانشگاه تهران، شماره $\frac{A}{581}$.

- پارسا بخارائی، محمد، *قدسیه (کلمات بهاء‌الدین محمد نقشبند)*، به تصحیح احمد طاهری عراقی، تهران، انتشارات طهوری، ۱۳۵۴.

- جامی، عبدالرحمان، *کلیات دیوان*، انتشارات پیروز، ویراسته هاشم رضی، بی تا.

- جامی، عبدالرحمان، *مثنوی هفت اورنگ*، تصحیح آقا مرتضی مدرس گیلانی، چ ۲، تهران، انتشارات سعدی، ۱۳۶۶.

- جامی، عبدالرحمان، *نفحات الانس من حضرات القدس*، مصحح محمد توحیدی پور، انتشارات کتابفروشی محمودی، تهران، ۱۳۳۶.

- حکمت، علی اصغر، جامی، تهران، ۱۳۲۰.

- زرین کوب، عبدالحسین، *دنباله جست وجود در تصوف ایران*، چ ۳، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۹.

- سام میرزای صفوی، *تحفه سامی*، به کوشش رکن‌الدین همایون فرخ، تهران،

انتشارات علمی، بی تا.

- سراج‌الصالحین (معراج الکاملین)، تصحیح سیدسراج‌الدین، دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات، پایان نامه دکتری.

- شرف‌الدین علی یزدی، ظفرنامه، به تصحیح و اهتمام محمد عباسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۳۶.

- شکرانی، ابوالقاسم، سلسله تیموری، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ۱۳۱۷.

- شیروانی، زین‌العابدین، بستان‌السیاحه، انتشارات کتابخانه سنائی، بی تا.

- شیروانی، زین‌العابدین، ریاض‌السیاحه، تصحیح احمد حامد "ربانی"، تهران، انتشارات کتابفروشی سعدی، ۱۳۳۹.

- صفاء، ذبیح‌الله، تاریخ ادبیات در ایران، ج ۴، ج ۹، انتشارات فردوسی، تهران، ۱۳۷۲.

- صفاء، ذبیح‌الله، مقدمه‌ای بر تصوف، ج ۱، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۵.

- صلاح بن مبارک بخاری، انیس الطالبین وهداة السالکین، مصحح ابراهیم صاری اوغلی، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات، پایان نامه دکتری.

۳۱۳

- طاهری، ابوالقاسم، تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران از مرگ تیمور تا مرگ شاه عباس، تهران، انتشارات فرانکلین، ۱۳۴۹.

- عبادی، قطب‌الدین ابوالمظفر منصور بن اردشیر، التصفیه فی احوال المتصوفه، مصحح غلامحسین یوسفی، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۷.

- عبادی، قطب‌الدین ابوالمظفر منصور بن اردشیر، مناقب الصوفیه، به تصحیح نجیب مایل هروی، تهران، انتشارات مولی، ۱۳۶۲.

- عبدالرزاق سمرقندی، کمال‌الدین، مطلع السعدین و مجمع البحرین، به تصحیح محمدشفیع، لاهور، ۱۳۶۵ هـ.

- عبدالصمدی، محمود، سیری در تصوف و عرفان ایران، تهران، انتشارات شرق، ۱۳۶۱.

- غفاری قاضی احمد، تاریخ جهان آرا، تهران، انتشارات کتابفروشی زوار، ۱۳۴۳.

- غلام سرور لاهوری، خزینة الاصفیاء، کانپور، ۱۳۳۲ هـ.ق.

- فصیحی خوافی، احمدین جلال‌الدین محمد، مجمل فصیحی، مصحح، محمود

فرخ، مشهد، کتابفروشی باستان، ۱۳۳۹.

۱۳۷۵ - قاضی نورالله، شوشتری، مجالس المؤمنین، تهران، کتابفروشی اسلامیه، ۱۳۷۵. ه.ق.

- قزوینی، یحیی بن عبداللطیف، لب التواریخ، تهران، بنیاد و گویا، ۱۳۶۲.

- کرمانی، عبدالرزاق، مجموعه در ترجمه احوال شاه نعمت‌الله ولی کرمانی، تصحیح ژان اوین، تهران، انتشارات انستیتو ایران و فرانسه، ۱۳۵۵.

- کلاویخو، روی گونزالس، سفرنامه کلاویخو، ترجمه مسعود رجب نیا، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۳۷.

- کیائی نژاد، زین‌الدین، سیر عرفان در اسلام، تهران، انتشارات اشراقی، ۱۳۶۶.

- گروسه، رنه، امپراتوری صحرانوردان، ترجمه عبدالحسین میکده، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۵۳.

- گولپینارلی، عبدالباقی، تصوف در یک صد پرسش و پاسخ، ترجمه توفیق ه. سبحانی، تهران، نشر دریا، ۱۳۶۹.

- لاری، عبدالغفور، تکلمه حواشی نفحات الانس، تصحیح بشیرهروی، انتشارات انجمن جامی، ۱۳۴۳.

- لین پول، استانلی، طبقات سلاطین اسلام، ترجمه عباس اقبال آشتیانی، تهران، انتشارات کتابخانه مهر، ۱۳۱۳.

- مدرسی چهاردهی، نورالدین، سلسله‌های صوفیه ایران، انتشارات بتونک، ۱۳۶۰.

- میر عبدالاول نیشابوری، ملفوظات عیدالله احرار نقشبندی، تصحیح عارف نوشاهی، تهران، دانشگاه تهران، کتابخانه دانشکده ادبیات، پایان‌نامه دکتری.

- نایب‌الصدر شیرازی "معصوم‌علی شاه"، طرایق‌الحقایق، تصحیح محمدجعفر محبوب، تهران، کتابفروشی بارانی، ۱۳۴۵.

- نفیسی، سعید: تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی تا پایان قرن دهم ه، تهران، انتشارات کتابفروشی فروغی، ۱۳۴۴.

- نفیسی، سعید، سرچشمه تصوف در ایران. ج ۸، تهران، انتشارات فروغی، ۱۳۷۱.

- نطنزی، معین‌الدین، منتخب‌التواریخ معینی، به تصحیح ژان اوین، تهران، انتشارات خیام، ۱۳۳۶.

- نظام‌الدین شامی، ظفرنامه، به اهتمام فلکس تاور، چاپ مطبعه آمریکایی در بیروت، ۱۹۳۷.

- نوائی، عبدالحسین، اسناد و مکاتبات تاریخی ایران از تیمور تا شاه اسماعیل، تهران،
بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۶.

- نیکلسن، ر.، تاریخ ادبیات عرب (دوره اسلامی)، ترجمه کیواندخت کیوانی، ج ۲،
زیر چاپ.

- نیکلسن، ر.، اسلام و تصوف، ترجمه محمدحسین مدرس نهاوندی، تهران، زوار،
۱۳۴۱.

- نیرومند (محقق)، کریم، تاریخ پیدایش تصوف و عرفان و مسیر تحول و تطوّر آن،
زنجان، کتابفروشی ستاره، ۱۳۶۴.

- واصفی، زین الدین محمود، بدایع الوقایع، به تصحیح الکساندر بلدرو، تهران،
انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۹.

- واعظ کاشفی، حسین، روضة الشهداء، با مقدمه محمد رضائی، تهران، انتشارات
کلاله خاور، ۱۳۳۴.

- واعظ کاشفی، فخرالدین علی بن حسین، رشحات عین الحیات، با مقدمه و تصحیح
علی اصغر معینیان، تهران، انتشارات بنیاد نیکوکاری نوریانی، ۱۳۵۶، ۲ جلد.

- وامبری، آرمینوس، سیاحت درویشی دروغین در خانات آسیای میانه، ترجمه
فتحعلی خواجه نوریان ج ۲، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۴۳.

- همدانی، مجذوبعلی شاه، مرآت الحق، به اهتمام جواد نوربخش، تهران، انتشارات
خانقاه نعمت اللهی، ۱۳۵۳.

عربی:

- بغدادی، اسماعیل پاشا، هدیه العارفین، دارالاحیاء التراث العربی، بیروت، بی تا.
- بیرونی، ابوریحان، فی تحقیق ماللهند، دایرة المعارف العثمانیه، حیدرآباد دکن،
۱۳۷۷ ه. ق.

- مجددی فاروقی، ابوالحسن زید، مناہج السیر، دهلی، ۱۹۵۷.
- محمد الخانی، البهجة السنیه فی آداب الطریقة النقشبندیه، مصر، ۱۳۱۹ ه. ق.
- محمد امین کردی، تنویر القلوب فی معامله علام الغیوب، مطبعة السعاده، قاهره،
الطبعة الثامنة، ۱۲۷۲ ه. ق.

- محمد امین کردی، خلاصة المواهب السرمديه. بی تا، بی جا.

— محمد بن سلیمان البغدادی، الحدیقه الندییه فی آداب الطریقه النقشبندییه، بی تا،

بی جا

ترکی استانبولی:

— طاشکبری زاده، احمد بن مصطفی، الشقائق النعمانییه فی علماء دولة الثمانیه، ترجمه

آیدین محمد مجدی، استانبول، دارالطباعه العامره، ۱۲۶۹ ه.ق.

- *Islam Ansiklopedisi*, Istanbul, 1964.

- Selççk Eraydin: *Tasavvuf ve Tarikatler*, Istanbul, 3Bask, 1990.

انگلیسی:

- *Encyclopaedia of Islam*, London, 1960.

- Mirza Muhammad Haidar Dughlat, *Tarikh-i-Rashidi*, the translation by: Denison and Ellas, sampsin low, Marstonand Company, London, 1898.

- Hamed Algar, *The origins of the Nagshbandi order*.

۳۱۶

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

مجلات [فارسی]

— فرهنگ ایران زمین، از سال ۱۳۲۱ تا ۱۳۴۰.